

Pirmasis angliškas lietuvių romano vertimas

JOLANTA BUDRIŪNIENĖ

Lietuvių romano istorijos pradžia sietina apytikriai su pirmaisiais trimis XX a. dešimtmečiais, kai pasirodė V. Pietario *Algimantas*, J. Lindės-Dobilo *Blūdas*, Lazdynų *Pelėdos Klaida*, I. Šeinaus *Kuprelis*, Vaižganto *Priegiedruliai*, A. Viekšnio *Prieš dieną*. Šimtmečio pradžioje pasirodė lietuviški romanai išvykusių lietuvių (pirmiausia — poezija, novelistika), o antra vertus — literatūrinė publika (tiek skaitytojai, tiek rašantieji), buvo susipažinę su romano eigastimi ir jo pavidalų margumynu kaimynų kraštuose...¹ O nepriklausomybės laikotarpiu lietuvių romanistų darbai buvo gal geriau pažįstami tik kaimynams latviams. Jiems buvo pristatyti P. Cvirkos², L. Dovydeno³, I. Smonaitytės⁴ kūrinių vertimai į latvių kalbą. Po 1944-ųjų sovietinės Lietuvos autorių darbai imti versti į „brolišką“ respublikų kalbas, o išvijos rašytojų kūrinių vertiami daugiausia į vokiečių ir anglų.

joje, maždaug per tris mėnesius, kai V. Ramonas dirbo gimnazijos mokytoju. Tiesa, kūrinių idėja buvo atsivežta dar iš Lietuvos. „Iš karto norėjau parašyti tik vieną trumpą vaizdelį

jis laisvamanis, netikintis, taikantis pažangius ūkininkavimo metodus, tačiau savanaudiškų polinkių žmogus. Iš esmės Kreivėno pažūros tapatinamos su komunistinėmis, bet romano eigoje pamažu ryškėja, kaip nuo jų atsiriboją, suprasdamas

bolševizmu, arba su Dievu, kito kelio nėra“. Tie, kas pritarė romane keltoms idėjoms, ypač gerai atsiliepė ir apie kūrinių meninę vertę, o kas joms prieštaravo, atrado ir kompozicinių trūkumų, įžvelgė romano personažų charakteriuose vienpusiškumą, nors čia pat žavėjosi autoriaus sugebėjimu kurti peizažą ar dialogus. Kritikuojančios pusės atstovai kartais griebdavosi absurdiškų argumentų, svarstydami, ar romanas atitinka gyvenimo tikrovę, ar galėtų egzistuoti tokių personažų prototipai, kiek autentiškas yra Suvalkijos vaizdavimas. Deja, nors viešai ir vadintas literatūrine polemika, ginčas gerokai nutolo nuo literatūrinio ir peraugo į atvirą dviejų stovyklų pažiūrų dėstymą. Greičiausiai dėl to šiuo laikotarpiu ir nebuvo sulaukta išsamesnės pagrįstos literatūrinės kūrinių analizės.

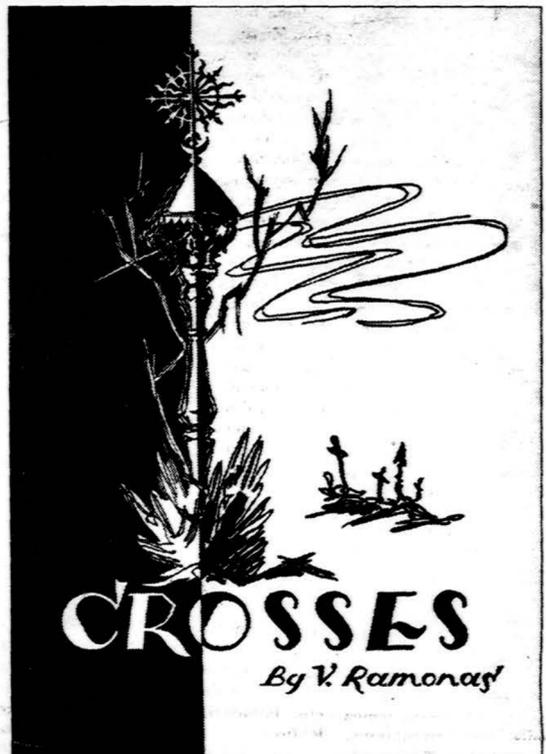
Matyt, tiek romano meninė vertė, tiek ginčų sukeltas didžiulis susidomėjimas paskatino apsispręsti ir pristatyti šį darbą užsienio skaitytojams. Pirmiausia tai padarė latvių vertėjas E. Skujenietis, 1949 m. pateikęs latviškąjį *Kryžių* variantą¹⁸. A. Ružancov dalimis romaną vertė į gudų kalbą¹⁹. Yra duomenų apie romano vertimą į vokiečių kalbą²⁰, tačiau nei gudai, nei vokiečiai, nei rusai, nei amerikiečiai nepasiekė. O 1954 m. leidykla *Lietuvių dienos* pristatė pirmąjį literatūros istorijoje anglišką lietuvių autoriaus V. Ramono romano *Kryžiai*²¹ vertimą.

Pažymėdami šį svarbų literatūrinį įvykį, žurnalo *Lietuvių dienos* rengėjai išspausdino pasikalbėjimą su romano vertėju Miltonu Stark (1925–1992), tuo metu dar Kalifornijos universiteto anglų literatūros specialybės studentu, vėliau žurnalo *Kalifornijos lietuvis* ir *Lietuvių dienos* angliškosios dalies redaktoriumi bei daugelio beletteristikos darbų, eileraščių, straipsnių vertėju.

Atsakydamas į klausimą apie aplinkybes, lėmusias romano pasirinkimą, M. Stark pirmiausia pabrėžė *Lietuvių dienų* leidėjo Antano Skiriaus nuopelnus. Tai jis pasiūlęs imtis šio kūrinių vertimo. Sulaukus Australijoje tuo metu gyvenusio V. Ramono pritarimo, buvo imtasi darbo. Aptardamas sunkumais, susijusius su vertimo ypatumais, M. Stark akcentavo romano veikėjų kalbos ir tradicijų savitumą: „...istorija pasakota apie ypatingose sąlygose atsidūrusius savitus žmones, jų likimus, jų gyvenimus nežinomame Lietuvos užkampyje, jų tradicijas, papročius, jų sunkiai suprantamą kalbą“ („...the story dealt with peculiar circumstances, they were a provincial lot located in an obscure corner of Lithuania, their customs and habits of life — their language — were sometimes puzzling“)²². Pasak jo, vertėjo uždavinys yra suprantamai perteikti ypatingus, tik tai tautai ar kalbai būdingus savitumus taip, kad jie būtų, kaip įmanoma tiksliau, suvokti skaitančiojo kitos kultūrinės aplinkos atstovo. Čia M. Stark talkino ir lietuvių išviviai istorikai, lingvistai, pats autorius.

Įvertindamas lietuvių romano vietą anglų ir amerikiečių literatūroje vertėjas pabrėžė, kad V. Ramono *Kryžiai* — socialinis-politinis romanas, atliepantis XIX a. anglų rašytojo Ch. Kingsley kūrybai. Tačiau gerai esą *Kryžius* lyginti su rusų novelistika — I. Turgenevo, N. Gogolio darbais. Apskritai, anot M. Stark, *Kryžiai* yra nusivylimas komunizmu; komunizmo padariniai matomi paprasto žmogaus, režimų ir kruvinųjų ideologijų įkaito, akimies. Kiekvienas, norintis suvokti praktinį komunizmą, turėtų perskaityti *Kryžius*²³.

Džiugu, kad romano pasirodymą pastebėjo ir JAV literatūros kritika. Los Angeles leidžiamas laikraštis *Brentwood Pacer* 1954 m. lapkričio 4 d. numeryje išspausdino Richardo Stockham recenziją, kurią ve-

liau perspausdino išvijos žurnalas *Lituanus*. Straipsnio autorius, pripažindamas neabejotiną vertėjo talentą, kurio dėka beveik nežinoma kultūrai atstovaujantis kūrinys tapo prieinamas amerikiečių skaitytojui, labai palankiai atsiliepė ir apie autoriaus meistriskumą. „Skaitant romaną, juntame jį tarsi išsiveržusį, ištrykusį. Kūrinys nėra nieko dirbtino, iš anksto apgalvoto, nuobodaus ar lėtai vykstančio, nepaisant ilgų religinių, politinių, filosofinių apmąstymų. Per juos mes regime besitęsiantį vyksmą“²⁴. Aptardamas veikėjų portretų, recenzentas pagrindinį kūrinių personažą Kreivėną lygina su rusų autoriaus F. Dostojevskio romano *Nusikalimas ir bausmė* pagrindiniu veikėju Raskolnikovu, pabrėždamas

charakterio painumą, artistišką ir tragišką likimą. *Kryžiuose* juntama Dostojevskio jėgos ir mirties įtaka, kai kurios žavios Flobero detalės, tai neabejotinai yra žodžio meistro darbas“²⁵.

Labai palankiai *Kryžių* pasirodymą įvertino ir kitas amerikiečių kritikas Efrėnas Reveles, išspausdinęs recenziją žurnale *Lietuvių dienos*²⁶. Jo nuomone, sveikintina yra tai, kad būtent V. Ramono *Kryžiai* yra pirmasis lietuvių romanas, su kuriuo turi galimybę susipažinti amerikiečių skaitytojas. Negailėdamas pagyrimų vertėjui, E. Reveles ypač žavisi talentingai perteiktais dialogais, kuriais atskleidžiamas gausus įvykių srautas. Pasak jo, *Kryžiai* ras vietą dažnoje amerikiečių šeimos knygų kolekcijoje, nes romanas suteikia galimybę susipažinti su iki šiol retai girdomomis detalėmis apie mažą tautą, kurios istorija kupina religinių bei politinių invazijų.

1992 m., patimai nepriklausomybės saulėtekyje, apkeliaję nemažą pasaulio dalį ir pristatę Lietuvą užsiniuose, „I laisvė“ fondo pastangomis, *Kryžiai*²⁷ sugrįžo į tėvynę, kur anksčiau neturėjo galimybių pasirodyti.

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

Vinco Ramono *Kryžiai* anglų kalba.

„Rusai ateina į Lietuvą“ ištrauka iš romano *Kryžiai*. Orkestras, atlikęs 14,000 koncertų.

V. Sventickas: leidyklai reikia tikrų profesionalų.

LMA „Dainavos“ koncertas sausio Sausio 13-osios aukoms prisiminti.

Vincas Ramonas.

apie tris bolševikų nužudytus kunigus Lukšiuose, kurių lavonai buvo atrasti prikalti prieberžų, nukryžiuoti. Du iš jų buvo mano pažįstami. Paskui pradėjau galvoti, kad paimti vieną tokių įvykių — smulkmena, neturės prasmės. Reikia parašyti veikalą, kuris turėtų šiojią tokią idėjinę reikšmę. Taigi tas įvykis tepatarnavo tik romano pabaigai“. Beje, Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje saugomas V. Ramono apsakymo *Račius ir jo motina*⁹ rankraštis (skirtas *Kūrybos* žurnalui, bet nespėtas išspausdinti) irgi gali būti laikytinas romano siužetine užuomazga.

Po daugiau nei dešimtmetį trukusios tylos 1960 m. Čikagoje išleidžiamas ir apsakymų rinkinys *Miglotas rytas*¹⁰. „Nors nesukrovus storų tomų lietuvių literatūrai, meniškumo pasiekimo atžvilgiu Ramono įnašas yra brandus ir nepakeičiamas“¹¹.

Ypač daug diskusijų, recenzijų ir atsiliepimų sulaukė brandžiausias autoriaus kūrinys — romanas *Kryžiai*. Išleistas „Patria“ leidyklos 1947 m. 4,000 egz. tiražu ir kainavęs 10 RM. Po metų, išpardavus turimus egzempliorius, buvo pakartotas tokiu pat tiražu ir paroduodamas ta patia kaina. *Kryžiai* yra bene vienintelis grožinės literatūros kūrinys, Vokietijos tremties laikotarpiu sulaukęs pakartoto leidimo¹². 1948 m. vasario 15 d. Felbache vykusios literatūrinės šventės metu tarp šešių geriausiųjų 1947 m. išleistų knygų buvo ir *Kryžiai*, gavęs BALFo premiją. *Kryžiai* yra impresionistinis romanas, vaizduojantis pirmosios sovietų okupacijos laikus atkampiam Suvalkijos kaime. Kūrinyje keliamos aktualios pasaulėžiūros problemos. Ypač meistriskai sukurti personažų charakteriai. Meniškas, įtaigus ir netradicinis yra pagrindinio veikėjo Kreivėno portretas —

komunistų užmačias nacionalizuoti nuosavybę, vadinasi, ir jo sukauptą gėrį. V. Natkevičius Kreivėną vadina praktiškuoju liberalu¹³, o jo sūnų Petrą Kreivėną — idejinio liberalizmo atstovą. Kitas Kreivėno sūnus — pavainikis Juozas Giružis pasirenka trečiąjį kelią — su komunistais. Nors apskritai, pasak J. Kaupo „...Ramonas pirmą vietą gildina tautą ištikusią tragediją, bet ne vieno žmogaus likimą“¹⁴. Vienaip ar kitaip, visi veikėjai, nepaisant ideologinių pažiūrų, tera tik sraigteliai juos užklupusiam istorijos vyksme.

Tuo tarpu A. Liulevičienė, aptardama romano menines priemones, teigia, kad „ryšys su žeme, žmogiški santykiai kaip gyvenimo turinys, tų santykių painumas, žmogaus elgesio neišvengiamos pasekmės — šie dalykai liudija atskiro žmogaus gyvenimo tvirtumą, nepajudinamą po visais ideologijų sukeliamais žmonijos samysiais ir karais“¹⁵.

Kritika *Kryžius* titulavo vienu meniškiausiu stambiosios lietuvių literatūros darbu, lygino su geriausiu Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio romanu — V. Mykaloičio-Putino *Altorių šešėly*. D. Kuiziniene, apžvelgdama Vokietijos laikotarpio stambiosios prozos darbus, rašo, kad „žymiausias ir menine, ir tematine prasme įdomiausias šio laikotarpio romanas gali būti laikytini Vinco Ramono *Kryžiai* ir Jurgio Jankaus novelių romanas *Naktis ant morų*¹⁶. V. Kazokas *Aiduose* išspausdintame straipsnyje teigė, kad *Kryžių* pagrindinis veikėjas Kreivėnas laikytinas pirmuoju personažu lietuvių literatūroje¹⁷.

Kryžiai sukėlė keletą metų užsitęsusių aštrią idėjinę polemiką atstovai ir priešrinkininkai karštai diskutavo dėl romane išreikštos nuostatos — „arba su

Pokalbis atcietininku meno draugijos „Šatrija“ iškyloje 1968 m. vasara. Iš kairės: Julija Švabaitė-Gylienė, Vincas Ramonas, kun. Alfonsas Grauslys, Gražina Tulauskaitė-Babrauskienė, Benediktas Babrauskas, Kazys Bradūnas, Česlovas Grincevičius nuotrauka.

„Rusai ateina į Lietuvą“

VINCAS RAMONAS

Langas atdaras. Pilnas sodas saulės. Medžiai net blizga kaitroje, bet nė šakelė nesu-svyruoja, nė lapelis nesujuda. Medžiai lyg pailsę. Ir gelės lyg aptingusios — snaudžia, nuleidusios raudonas kepuraites. Tik ruda peteliškė dar maiše, maiše ore, bet ir ji — nutupė ant gelės ir užmigo. Tik paukščiukai kada ne kada sučiurkia tamsiam pavėsy.

O už sodo — ir pievos, ir dirvos, ir krumas kur ne kur, ir medis toli — viskas zalia, vieno-da lig nuobodumo. Tik vienas stogas raudonuoja toli, kaip laukinė aguona žaliuose dobi-luose. Tik dangus mėlynuoja pro šakų plyšius, kaip linų laukas visame žydėjime.

Kaitra migdo, gira putoja ir šnypščia, radijo aparatas braš-ka ir tratena.

—Tyliau! — visa gerkle su-riko Kreivėnas savo žmonai, imandčiai nuo stalo lėkštės.

Kreivėnienė krūptelėjo, ir viena lėkštė pykstelėjo į grindis.

Susilenkęs, net susikupri-nęs, Kreivėnas prikišo galvą prie pat aparato. Atrėdė, kad jis nori išlikti į tą juodą dėžutę.

—Ką čia pasakė? — paklau-sė žmona susirūpinusi. — Aš gerai nesupratau.

—Rusai ateina į Lietuvą!
—Lyg dar čia jų nebuvo? — nesuprato ji. Jos akys buvo pilnos neramumo ir baimės.

—Buvo igulos, bet dabar kas kita. Ateina tvarką padaryt. Turėsime naują valdžią. Laisvė atneša.

—Kokią laisvę?
—Tikrą! Seimas bus. Tikras seimas. Pamatys! Žmonės iš kalėjimų išleis.

—Džiaukis, džiaukis, kad tik nereiktų verkėti. Kalėjimai tušti nebuvo ir nebus. Pats pir-mutinis atsisisė.

—Pasakė! Kaip rankovę iš-vertė.

—Kokia čia laisvė, jei bus svetimą valdžią? Sakyk tiesiog — Rusija čia bus! O jis džiaugiasi. Rado kuo džiaugtis. Tė-vynė žuva, o jis...

—Tėvynė žuva? Ne. Rusams

mes nereikalingi. Ir toliau tu-rėsime savo valdžią, tik kitokią. Paragrafas pirmas, jei nori: rusai mus apsaugos nuo vokie-čių. Paragrafas antras: laisvė mūsų tautai. Visai tautai, o ne saujelei tų, kurie pas Smetoną šampaną gerė ir mūsų kišenės tuštino.

—Nupasakojo! Ir dar pamoky-tas! Kam bus ta laisvė? Vagims? Tinginiams? Valka-toms? Ar ne taip yra Rusijoje? Žmogus ten atsikosėt nedrįsta, o jis — „laisvė neša!“

—Tai vis klierikalų išmis-lai. Klierikalų spaudos melai.

—Tu ir pats žinai, tik ne-nori prisipažinti. O ką pasakojo agronomas Balutis? Tas irgi į tavę dudą pučia, irgi raudonais kailiniais vilki, o ką pasakojo? Nuvažiavo į rojų ir pamatė pra-garą.

—Balutis dar ne viskas... Jis suklydo...

—Laisvė! Jau aš to vieno žo-džio bijau. Kai tik koks bolsė-vikas pasako: „Laisvė!“, tai per mane šiurpas pereina. Rodos, matau jo rankoj peilį, matau balas krauju. Laisvė, o patys milijonus žmonių išžudė. Gera laisvė visiškai kiaušė tvarte. Ir dar tokios kiaušės, kuri pati savo paršiukus ėda! Žmonės iš kalėjimų, ar girdit, išleis! Bus, kaip per vestuves, kai ateina pulkas kriukininkų. Nesiprašę sulenda, su kepurėm sėda už stalo, viską ima, viską geria, o šeiminkai ir svečiai tyli, kam-puos sulindę. Visos dainos nuty-la. Pasakyk jiems ką — tuoj bus su kriukiu per galvą.

—Tai paleido liežuvi! Kaip mintuvus, — nežinodamas, ką sakyti, atstojto Kreivėnas.

— Pats malei liežuvi! Ir prieš Smetoną, o sakė tau kas ką? Pamėgink dabar prieš Sta-liną, tai pamatysi. Bus tau laisvė! Smetona jo kišenės, a girdit, ištuštino! Gal skolų tau Smetona pridirbo? Pats per sa-vo kvailumą prisidirbai, tai val-džia negera.

—Tylek, tylėk...

—Kas tik sviete naujo, tuoj ir jam prireikė. Kur tau — ne-nurims! Eis, suksis, kaip avis į uodegą įkirpta. Tik čia to reik, tik čia ano. Tik čia reik elektros po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

Kriukis buvo naujas, gel-tonas, nendrinis. Smagus pamo-suoti, tvirtas pasiremti. Ant pa-čio užlenkimo, kad ranka ne-nuslystų, buvo užmauta balta metalinė jaučio galva.

Jis nuėjo pas Giružį, bet nerado namie. Suzinojo, kad dviračiu buvo atvažiavęs Ba-laika, ir abu du kažin kur išsi-beldė. Norėjo eit pas Gruštą, bet apsigalvojo ir sugrįžo namo.

Nerimo namie. Pavaikščios po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

—Tylek, tylėk...
—Kas tik sviete naujo, tuoj ir jam prireikė. Kur tau — ne-nurims! Eis, suksis, kaip avis į uodegą įkirpta. Tik čia to reik, tik čia ano. Tik čia reik elektros po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

—Tylek, tylėk...
—Kas tik sviete naujo, tuoj ir jam prireikė. Kur tau — ne-nurims! Eis, suksis, kaip avis į uodegą įkirpta. Tik čia to reik, tik čia ano. Tik čia reik elektros po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

lieka kiek iš ukio, ar apsimoka. Ne, tik — pažanga, pažanga! Su ta pažanga, kaip katė su pusle. O Marijampolė, jeigu išgert, tai ne su bet kuo. Kas tai aš! Jei drabuzį pirkt, tai ne bet kokį. Medžiot išvažiuos, tai į trečią dieną sugrįžta. Ar mažai tas kaštuoja? Mokėčiau ir aš, nebi-jok. Žinau ir aš, kas gardu ir kas gražu, bet taip neišeina. Sykį esi akininkas, tai žiūrėk į savo karves, o ne kokiam klube gro-zio karalienės renki.

—Ką tu čia plepi, aš ne-suprantu? Jei tau vieta karvių tvarte, tai ir eik sau į tvartą. Vištų lesint, o ne mane mokyt!

—Jei aš taip bučiau darius, kaip tu, tai seniai būtum pas žydą malkas kirtęs.

Kreivėnas trenkė durimis ir išėjo, o žmona rinko lėkštės šu-kes ir įpykusi rėžė toliau:

—Paziūrėsim, kaip šitie bol-ševikai dalins tau motorus. Gal ir automobilį atkiš.

Katė priėjo ir prisiglaudė prie jos kojos, riedama kuprą ir murkdama.

—Aš tave suprantu, žinau, ko tu nori — kad bažnyčias su-griautų, kunigus išžudytų. Ta-da tai buv laisvė! Pažanga! Žen-gė, žengė ir nužengė: nusipirko kapines!

Kreivėnas vėl sugrįžo, grei-tai pasiėmė iš kampo kriukį ir stabtelėjęs neiškentė:

—Išėjau, neturi su kuo es-tis, tai bent viena sau po nosia bumbi.

—Iš tavęs išmokau. Ar ne pats — kur tik eini, tai ir pupi, kaip ubagas trūpinius pabėres. Net žmonės juokiasi.

—Tik, tik sykį šitam bus ga-las! — pagrasino jis ir išėjo, belsdamas kriukių į grindis.

Kriukis buvo naujas, gel-tonas, nendrinis. Smagus pamo-suoti, tvirtas pasiremti. Ant pa-čio užlenkimo, kad ranka ne-nuslystų, buvo užmauta balta metalinė jaučio galva.

Jis nuėjo pas Giružį, bet nerado namie. Suzinojo, kad dviračiu buvo atvažiavęs Ba-laika, ir abu du kažin kur išsi-beldė. Norėjo eit pas Gruštą, bet apsigalvojo ir sugrįžo namo.

Nerimo namie. Pavaikščios po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

—Tylek, tylėk...
—Kas tik sviete naujo, tuoj ir jam prireikė. Kur tau — ne-nurims! Eis, suksis, kaip avis į uodegą įkirpta. Tik čia to reik, tik čia ano. Tik čia reik elektros po kiemą, po sodą, eina į valgo-mą ir sukineja radijo aparatą.

Sukineja, klauso ir kazin ko pyksta. O žmona ramiai iš dė-zutės rankioja sagutes ir niu-niuoja: „Dievas mūsų gelbė-tojas...“ Jis vėl eina į kiemą, žiuri į plentą, į Marijampolės pusę ir neiškentęs grįžta atgal. Pas aparatą sėdi, nė kepurės nenusiimdamas, nė kriukio iš rankų nepaleisdamas, vis lyg pasiruošęs kazin kur eiti.

Ryte išvažiavo į Marijam-polę, sugrįžo pavakare ir, išlipęs iš vežimo, tiesiai nuėjo į laukus pas karves.

—Kas Marijampolė girdėt? — vakare paklausė žmona.

—Prezidentas pabėgo į Vokietiją.

—Pabėgo? Tai Dieve... Savo žemėj nėra vietos, — palingavo jį galva. — Pas svetimus reikia glaustis. Gerai, kad dar išsigel-bėjo. O kaip žmonės? Ką kalba?

Kreivėnas nieko neatsakė, tik pažūrėjo į savo rankų na-gus.

Kitą dieną išvažiavo į Kal-variją. Sugrįžo vėlai. Kazys iš-ėjo arklie iškinkyti, bet Krei-vėnas mostelėjo ranka taip, lyg norėtų jį nustumti į šalį, ir su-murmėjo:

—Eik valgyt. Aš ir pats iš-kinkyčiau. Ką čia...

O balsas buvo keistas. Švel-numas buvo jaučiamas tame balse ir lyg kokia užuojauta. Atrėdė, lyg Kazi būtų kas nu-skriaudęs, o Kreivėnas dabar beat žodžių jį glosto ir rodo savo gerumą. Lyg būtų norėjęs pa-sakyti: „Atsivėpk, vargšeli. Duok, aš už tave panešėsiu.“

Iškinkęs vėl nuėjo pas kar-ves.

—Ką matėi Kalvarijoje? — paklausė žmona, pjaudama kumpį.

Kreivėnas nieko neatsakė. Imdamas nuo stalo šakutę, jis išpėjo žmoną:

—Dešros nepjaustyk. Už-teks kumpio. Reikia ko truputį taupyti. Kalba, kad Lietuvai gresia badas.

Žmona tik pečiais patraukė.

—Badas — Lietuvai? Matyt, jau iš anksto rengiasi taip viską suėsti, kad nė mums nieko ne-liks.

—Išmanai tu ką...
—Žmona nutilo.
—Petrukas ilgai neparva-

doi naujas „Pulitzer Price for Music“.

O štai kokiais, orkestrui va-dovavusių ir dirigavusių, muzi-ko galiūnų vardais orkestras yra išpuošęs savo ilgos kelionės istoriją: Theodore Thomas, An-tonin Dvorak, Gustav Mah-ler, Otto Klemperer, Richard Strauss, Willem Mengelberg, Wilhelm Furtwangler, Arturo Toscanini, Igor Stravinsky, Aa-ron Copland, Bruno Walter, Dimitri Mitropoulos, Klaus

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 1 psl.

Jie sugrįžo, pristatydami skai-tytoji savo sumanytoją, rašy-toją Vincą Ramoną, dėl savo kūrybos sovietmečiu nepagei-dautą ir nutylėtą. Sugrįžo, kad paskatintų skaityti, domėtis, analizuoti mažai mums žinomo kūrėjo gyvenimo ir asmenybės vingius, grožinės literatūros darbus.

Naudota literatūra:

1. Kalėda A. Romano struktūros matmenys. Vilnius, 1996, p. 7

2. Cvirka P. Apolita žeme: lie-tuvų romans. Riga, 1936

3. Dovidnas L. Brali Domeikas. Riga, 1937

4. Simonaitytė I. Aukštųjų Si-monu liktenis. Riga, 1938

5. Natkevičius V. Vinco Ramono beletristika. // Aidai. — 1980, Nr. 1, p. 23

6. Rašytojas, kritika ir kūrybos vyksmas: pokalbis su V. Ramonu // Draugas. Mokslas, menas, lite-ratūra. — 1971 m., lapkr. 6, p. 5

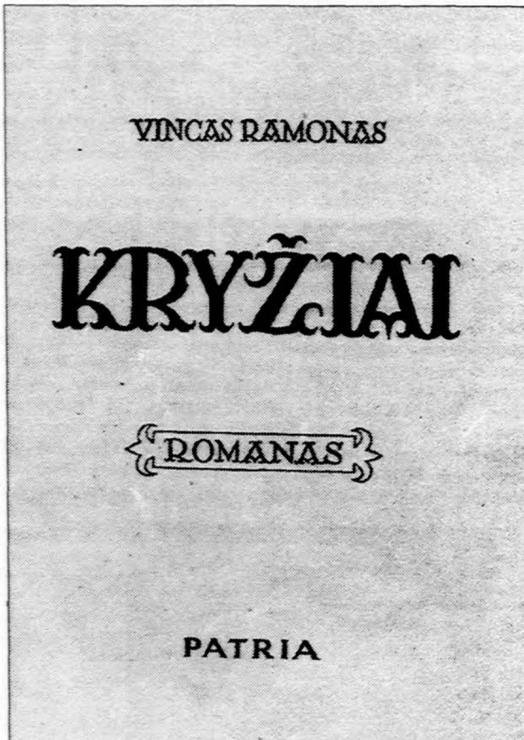
7. Ramonas V. Dulks raudonom sauleleidy. Chicago, 1951

8. Prunskis J. Pasikalbėjimas su rašytoju Vincu Ramonu // Draugas. — 1950, rugp. 1, p. 2

9. Ramonas V. Racių ir jo moti-na: [Mašinraštis]. Marijampolė, [1943—1944] // LNB Juozo Ke-liučio rankraščių fondas (F31-523)

10. Ramonas V. Miglotas rytas. Chicago, 1960.

11. Keblys K. Vincas Ramonas

ziuoja. Ko jam sėdėt toj Dot-nuvoj. Toks sumišimas...

—Parvažiuos...
—Nė per Velykas nebuvo...

—Ką jis čia būtų veikęs namie? Manęs ar tavęs nematė? Aš jam laisvę rašiau, kad per Velykas važiuotų pas draugus. Taip geriau. Vienam Lietuvos kampe pabūna, kitam, pamato, kaip kitur žmonės gyvena. Nauda. Ko čia pelyt namie?

Kreivėnas padėjo šakutę ant stalo ir žiūrėjo į šautuvą, kabantį ant sienos.

—Ko nevalgai?
—Gert noriu.

—Atnešiu pieno.
—Sėdėk, aš pats atsinešiu.

Pildamas pienu, jis perpylė stiklinę ir pieno bala nutekėjo per stalietę.

—Tu irgi... Kad imi ką, tai žiūrėk. Pila, o žiuri pro langą.

Kreivėnas tylėjo. Žiūrėda-mas į palietą pienu, jis atsiduso:

—Reikės parduot porą kar-vių...

—Kas čia tau dabar?
—Reikia, kol nevelu. Rusai atėjo išalkę. Žinoma, šitiek ke-lio. Argi vesis karvę prie tanko prisirišę? Kol atsivalgys, mes

turėsime duoti. Aišku, ims iš tu, kurie turi daugiau.

—Ar nesakiau! — kazin ko-dėl nudžiugo Kreivėnienė.

—Tylek, tylėk... Ir su javais nežinia, kas bus. Jau kai kurie ukinininkai suodė: bus pylia-vo. Kariuomeni reiks daug duonos. Mažiau galėsim penėti. Tik nereik pasakoti, pavojinga.

—Tai šitokia ta laisvė?
—Laisvė savo keliu, tik žmonės nesupranta, kvailiai.

Visose pakampėse šukauja: kas pats nedirba, kieno rankos bal-tonas, tas liaudies priešas. Kvai-liai! Ką čia norėjau... Aha, val-gykim mažiau mėsos, o daugiau kiaušinių.

—Pasakei ir atsiminiau. Vištos, rodos, deda, kaip ir pir-miau, o kiaušinių vis dingsta.

—Gal šeškas įsisuko?
—Gal, bet tik dvikojis tur-but...

—Sek Julė...
—Taigi, sugausi namų vagi! Ir Julė, ir Kazys — abudu lyg nežinia kur rengiasi, vis dairosi,

Kryžiai, „Patria“, 1947 m.

V. Ramono Kryžiai anglų kalba

(1905—1985) // Lietuvių egzodo lite-ratūra: 1945—1990. Čikaga, 1992, p. 188

12. Keblys K. Romanas išėjimoje // Lietuvių literatūra svetur: 1945—1967. Chicago, 1968, p. 102

13. Natkevičius V. Vinco Ramono beletristika. // Aidai. — 1980, Nr. 1, p. 27

14. Kaupas J. Raštai. Chicago, 1997, p. 429

15. Liulevičienė A. Meninės prie-monės V. Ramono Kryžiuose // Draugas. Mokslas, menas, lite-ratūra. — 1977, liep. 30; rugp. 6

16. Kuiziniene D. Lietuvių lite-ratūrinis gyvenimas Vakarų Euro-poje. Vilnius, 2003, p. 84

17. Kazokas V. Personažo proble-ma mūsų literatūroje // Aidai. — 1953, Nr. 7, p. 305

18. Ramonas V. Krusti. Trimda, 1949

19. Lietuvių enciklopedija. T. XXIV. Boston, 1961, p. 477

20. Kuiziniene D. Lietuvių lite-ratūrinis gyvenimas Vakarų Euro-poje. Vilnius, 2003, p. 31

21. Ramonas V. Crosses. Los An-geles, 1954

22. First Lithuanian novel in English; interview with M. C. Stark, translator of the novel // Lie-tuvių dienos. — 1954, Nr. 17, p. 19

23. Ten pat.

24. Stockham R. Review of Cros-ses // Litanus. — 1955, No. 3-4, p. 21-22

25. Ten pat

26. Reves E. A. phenomenal task // Lietuvių dienos. — 1955, Nr. 1, p. 21, 26

27. Ramonas V. Kryžiai. Trečias leidimas. Kaunas, 1992

Atlikę tūkstančius koncertų

PETRAS PALYS

Pats seniausias Šiaurės Amerikoje ir vienas seniausių simfoninių orkestrų pasaulyje New York Philharmonic, prieš porą metų (2002 m.) šventęs 150-ą gimtadienį, 2004 m. gruodžio 18 d., savo ilgos veiklos istoriją pažymėjo keturioli-ka tūkstančiu koncertu. Ta-me skaičiuje telpa ir tie tūkstančiai koncertų, kurie buvo atlikti išvykose: Europoje, Pietų Amerikoje, buvusioje Sovietų Sąjungoje, Japonijoje ir Kini-joje, o taip pat ir kiekvieną va-sarą po penkis koncertus New York esančiuose parkuose, ku-riuos orkestras dovanoja miesto gyventojams.

Tai jokiai kitam pasaulyje simfoniniam orkestrui nepri-lygstantis atliktų koncertų skaičius! Prie to skaičiaus ar-čiausiai priartėja tik Gewand-haus Philharmonic (Leipzig, Vokietija). To orkestro kraityje yra 10,000 koncertų. Tačiau reikia nepamiršti, kad Gewand-haus už New York Philharmonic yra visu 100 metų senesnis. NY Philharmonic savo pra-

džia vietinių muzikų grupėms vadovaujant Amerikoje gimusi-am muzikui Ureli Corelli-Hill susijungus ir pasivadinus Philharmonic Society of New York (tik vėliau orkestro vardas buvo pakeistas į dabartinį), pradėjo skaičiuoti 1842 m.

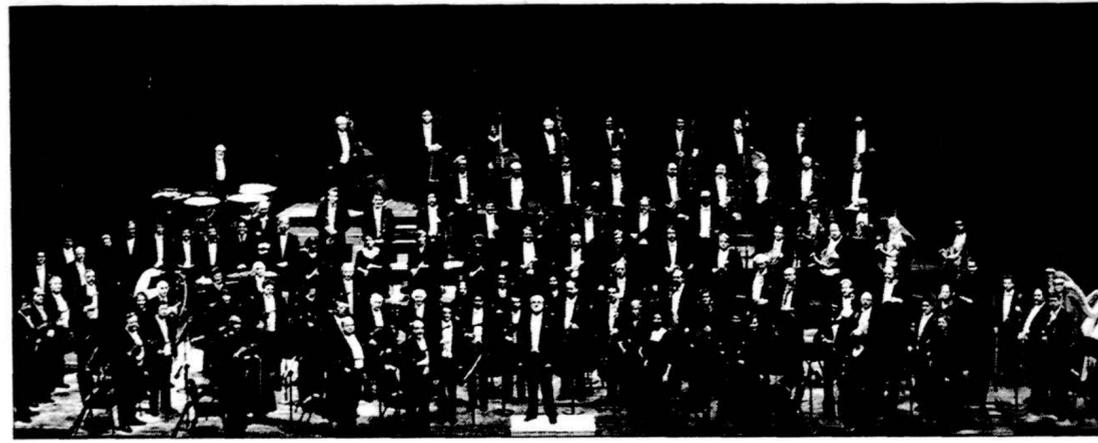
Pirmajame sezone buvo atlik-ti tik trys koncertai. Kiekvieno

koncerto programa ta pati: Bee-thoven — 5-ji simfonija, Over-tūra ir arja iš Weber operos „Oberon“, duetas iš Rossini ope-ros „Armida“, operų ištraukos iš Beethoven „Fidelio“ ir Mo-zart „Die entführung aus dem Serail“.

Dabar, zvelgiant į tų laikų se-zono bilietų kainas, tenka linksmi nusišypuoti: 0.83 cen-

tai už koncertą! Orkestro na-riai už kiekvieną koncertą gau-davo 8.33 dol.

Šalia klasikinių, NY Philhar-monic plačiai reikišiai, atlikda-mas ir modernią kryptį (XX a.) atstovaujantį muzikos veika-lus. Vienas iš tokių — kompo-zitoriaus John Adams rugėjo 11-os aukoms paminėti sukurtą kompozicija „On the Transmigra-tion of Souls“. Tą stambų vei-ka-lą NY Philharmonic orkes-tras įrašė į CD, o pats veika-las, 2003-ais metais buvo ap-

New York Philharmonic orkestras.

Valentinas Sventickas:

Leidyklai reikia tikrų profesionalų

RICHARDAS ŠILEIKA

Viena geriausių Lietuvos leidyklų yra Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. Prieš pat Naujųjų sutikimą ji minėjo savo penkiolikos metų gimtadienį, kuris sutapo su Marcelijaus Martinaičio knygos *K. B. įtariamas* pasirodymu. Tai 500-oji leidyklos knyga. Mielus *Draugo* skaitytojus kviečiu artimiausiu susipažinti su šios leidyklos gyvenimu, paklausti ką pasakoja leidyklos vyriausiasis redaktorius (ko gero, visiems labiau žinomas kaip buvęs Lietuvos rašytojų sąjungos pirminkas) Valentinas Sventickas.

Vizitinė kortelė:

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla;

Adresas: K. Sirvydo g. 6, 01101 Vilnius;

Telefonas ir faksas 85 2628945;

Internetinis puslapis: www.rsleidykla.lt;

Leidyklos direktorė Giedrė Šorienė;

Vyriausiasis dailininkas Romas Orantas;

Prozos rankraščius skaito Vytautas Girdzijauskas;

Vertimus kuruoja Saulius Repečka;

Leidykloje dirba 12 darbuotojų.

Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla įregistruota 1990 m. gruodžio 28 d. Taigi penkiolika metų (arba trys penkiolika). Ką tiek laiko reiškia leidykla?

Svarbiausias dalykas būtų patvirtinimas, kad mūsų nepriklausomybės metais įsteigta naujo pobūdžio palyginti nedidelė leidykla per penkiolika metų sugebėjo išlaikyti tarp daugybės kitų leidyklų. Tai tas išivirtinimas ir žinojimas, kad šitaip dirbti, leisti tokias knygas, kokias mes leidžiame, yra įmanoma. Ir gal svarbiausia būtų pasakyti, kad per tiek laiko sugebėjome išleisti 500 knygų, tai manykime, kad skaitantiems žmonėms arba pačiai normaliai literatūros gyvenimo savijautai tai buvo svarbu.

Anot habilituotos mokslų daktarės Jūratės Sprindytės, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla palaiko knygų civilizaciją, nesitaiko prie bendro skonio, o ji formuoja. Ar atvirai priimate šią panegiriką? Priimti panegirikas turbūt ne pats blogiausias elgesys. Ir kartu reikia sakyti, kad, norė-

dama išlaikyti rinkos sąlygomis, leidykla turi matyti kintančius rinkos poslinkius ir sa- vaip į juos reaguoti. Pavyzdžiui, visi leidėjai turbūt pa- tyrė, kad šio laiko skaitytojus traukia dokumentinis tikru- mas. Tai, manau, kad šitas pa- jautimas paskatino ir mus la- biausiai praversti duris tiems, kurie rašo atsiminimus, kurie rašo fakto literatūrą. Tai šitokie žinotiniai leidėjai yra svarbūs, ir kodėl nepadaryti paslaugos skaitytojui, kuris laukia tokio pobūdžio lektūros. Manau, kad panašaus pobūdžio tokių sąmo- ningų padėjimų vis dėlto bu- ta. Reikia pasakyti, kad leidyk- los darbo pradžioje nemažai buvo išleista knygų, kurių au- toriai patyrė lagerių, tremties gyvenimą, arba knygos šitie dalykai reflektuojami. Tos kny- gos tada buvo pakankamai pak- lausios, perkamos. Ir nesprė- sim, ar tai blogai, ar gerai, bet tolydžio šita literatūra domėtis nustota. Gali tu jos kiek nori pasiūlyti pirkėjams ar knygy- namams, bet ji pradeda gulėti. Tad ir mes irgi turėjome atsivėlgti į tą realybę. Ir tokios permai- nos, aišku, veikia leidyklą.

Lietuvos rašytojų sąjun- gos leidyklos pirmumai? Pa- grindinį parinkimą sudaro grozinė originalioji ir ver- stinė literatūra?

Pirmumas yra nauji lietu- vių rašytojų kūriniai. Tai, ką geriausiai lietuvių rašytojai, gy- venantys tiek Lietuvoje, tiek ki- tose šalyse, parašo, tą ir sten- giamės čia išleisti. Tą suvo- kiame, kaip svarbiausią savo priedermę. Kokia būtų sklaida? Proza, poezija, lietuvių lite- ratūros palikimas, sakykim, ta modernizmo klasika, ypač ta dalis, kurios sovietmečiu labai nedaug buvo leidžiama, taip pat išsivijus rašytojų kūryba. Šita disbalansą irgi mes pa- bandam likviduoti. Toliau – pa- saulio literatūros vertimai. Mes renkames iš tos didelės jūros tą literatūrą, kurią būtume linkę vadinti tikrąja literatūra. Tai tie pasaulio rašytojai, kurie ga- lina labai išskambinti varpais ir ne pačius didžiausius tiražus pasaulyje susirinkę, tačiau ku- rių kūrybą suvokiame kaip ge- rą literatūrą. Kadangi pramoginė, skandalingesnė literatūra ar šiaip laisvalaikio pasiskai- tymų yra kas leidžiama. Tada mes ir suvokiame savo vertimų pasi- rinkimą. Tarkim, pirkėjai kar- tais yra apgaudinėjami rubri- kom „Aukso fondai“ ir pana- šiom. Tai mes praėjusiais me- tais ramiai pradėjome tokią verstinių knygų seriją, kurią

pavadinome „premijs“. Tai kny- gu, kurios pasaulyje yra pelni- sios žinomas literatūros premi- jas, vertimai. Visgi tai yra vie- nas iš tokių objektyvesnių ver- tinimo kriterijų.

Būtų svarbu pasakyti, kad rinkinių apskritai mes ilgą laiką visai neleidome. O paskui šiek tiek pradėjome. Bet lei- dziame tik Nacionalinės premi- jos laureatų rinkinius. Kitokių rinkinių mes esame atsiskę- dėl to, kad norim skatinti nau- jos literatūros kūrimą. Norime leisti, kas parašoma nauja, no- rime stumti tą kūrybos procesą pirmyn.

Kokią dalį (ar reikėtų klausiti, kiek procentų?) lei- dyklos išleidžiamos produk- cijos sudaro vertimai, kiek poezija, proza, kita?

Lietuvių literatūra – proza ir poezija – ir sudaro didžiąją dalį. Žiūrėdami į praėjusius metus, rastume dvi dešimtis lietuvių autorių prozos knygų, keturiolika poezijos knygų, ke- liolika vertimų. Mes kartais išleidžiame net ir mokslo vei- kalų, tiesiogiai nesusijusių su grozine literatūra, tai teisinės ar sociologinės literatūros. To- kių darbų padarome bendradar- biaudami su Atviros Lietuvos fondu. Tai galima suvokti ir kaip užsakymą. Tiesa, reikia pridurti, kad išleidžiame ir li- teratūros tyrinėjimų. Tai galima suvokti ir kaip užsakymą. Tie- sa, reikia pridurti, kad išlei- dziame ir literatūros tyrinė- jimų. Ir kai kurie iš tų litera- tūros tyrinėjimų yra pakanka- mai paklausūs. Sakykim, per- nai išleista Viktorijos Daujo- tytės knyga *Salomėja Nėris: fragmento poetika*. Jinai yra viena tarp perkamiausių lei- dyklos knygų.

Per penkiolika metų iš- leista pustūkstantis (dabar jau ir daugiau) įvairiausių lektūros. Kokiomis knygo- mis ypač didžiuojasi leidyk- la?

Iš to didelio srauto labai sunku ką nors išskirti. Suvo- kim šiuos išvardijimus kaip lei- dykloji dirbančio ir kaip kartu skaitančio žmogaus, literatūros kritiko žiūrėjimą. Man atrodo, labai svarbus buvo Dailios Gri- kevičaitės knygos *Lietuviai prie Laptevų jūros* išleidimas lietu- viškai ir angliškai. Svarbi kny- ga buvo Edvardo Gudavičiaus *Lietuvos istorija*. Maža, bet svarbi knyga buvo Vandos Juk- naitės apysaka *Stiklo šalis*. Jur- gio Kuntčino romanas *Tūla*, Aido Marčėno poezijos knygos, gal visų pirma *Dulkes*, norsgalėčiau sakyti, kad dabar tu- rim ir jau dirbam su dar geres- ne Marčėno knyga. Martinai- čio knygų išleidimas (keletą knygų esame leidę) yra likęs at- minty. Labai likęs atminty Ni- jolės Miliauskaitės rinkinys *Uzdraustas įeiti kambarys*. Ar- ba, kaip faktas ir kaip veiks- mas, Salomėjos Nėries rinkinio *Prie didelio kelio* išleidimas. Tai knyga, kuri per visą soviet- metį nebuvo išleista. Sakykim, pirma tarybinio rašytojo knyga, rašyta į staltiesį. Su žinojimu, kad taip ir bus. Jinai turėjo su- laukti savo laiko. Išleista šiek tiek albuminių leidinių. Iš jų turėčiau paminėti fotomeni- ninko Romualdo Rakausko ir knygos dailininko Sauliaus Chlebinsko bendrą darbą al- bumą *Įkvėpimo žemė*. Toliau norėčiau paminėti Tomo Ven- clovos straipsnių ir eseistikos knygą *Vilties formos*. Tiesa, ji- nai išleista senokai, tačiau ją verta paminėti dėl to, kad šita sudėtimi Tomo Venclovos kny- ga jau yra išėjusi kitomis pa- saulio kalbomis. Ir toliau ją do- mimasi. Toliau Petro Dergelos viso ciklo *Karalystė* išleidimas, manau, svarbus veiksmas. To- kia iškilė knyga buvo Sigito Ge- dos *Sokratas kalbasi su vėju*. Ir jinai savo sudėtimi išpuodinga. Svarbus, man atrodo, darbas bu- vo Čiurlionio literatūrinės ku- rybos išleidimas. Knyga vadi- nasi *Žodžio kūryba*.

Anot Lietuvos rašytojų sąjungos pirminko Jono Liniausko, geriausia davana leidyklai yra rankraštis. Ar niekada nestigo (gerų) rank- raščių?

Tikrai nestigo. Kada ateina laikas žiūrėti, ką ateinančiais metais turėsime išleisti, tai tie tikrai gerų, profesionalių rašy- tojų rankraščiai pradeda tarp- savyje konkuruoti. Ir tada iš gerų turim rinktis geriausias. Taip atrodo tas procesas. Žino- ma, yra gerų rašytojų, kurie savo knygų leidimą sujesia su kitom leidyklom, ir nieko čia nepadarysi, kad taip yra susi- klostę dėl kokių nors aplinky- bių. Mes tik galim apgailestau- ti, kad negalim išleisti Juozo Erlicko ar Jurgos Ivanauskaitės kūrinių. Bet turbūt ramiai reikia pasakyti, kad svarbu yra, jog juos kas leidžia.

Žinia, pasigirtumėte per- kamiausiomis knygomis, ta- čiau ar prisipažintumėte, kokias išleidę apgailestau- jate?

Gal čia galima apsieiti be konkrečių pavadinimų, bet pa- čia problema pasakyti reikia. Na, kas čia labiau perkamas? Daug lemia vardai. Aišku, kad gerai perkamos Justino Marcin- vičiaus knygos. Arba Jono Strielkūno. Arba Marcelijaus Martinaičio. Taip pat Viktorijos Daujotytės tyrinėjimai. Jau mi- nėjau tą Salomėjos Nėries rin- kinį *Prie didelio kelio*. Mes turėjom išleisti tris tiražus po penkis tūkstančius. Poezijos knygai 15 tūkstančių egzemp- liorių yra tikrai labai daug. E. Gudavičius *Lietuvos istorija* iš viso – ne per vieną kartą – yra išleista 17 tūkstančių egzemp- liorių tiražu. Ir yra žinių, kad būtų dar paklausa. Nors mes labiau lauktume, kada jis mums parodys antrą tomą. Bet dabar apie tas, kurios nėra per- nelyg populiarios.

Man būtų svarbu štai ką pasakyti. Kad mums reikia tu- kiesi parduoti, taigi tokių gali- ma būtų neleisti. Bet tada lite-

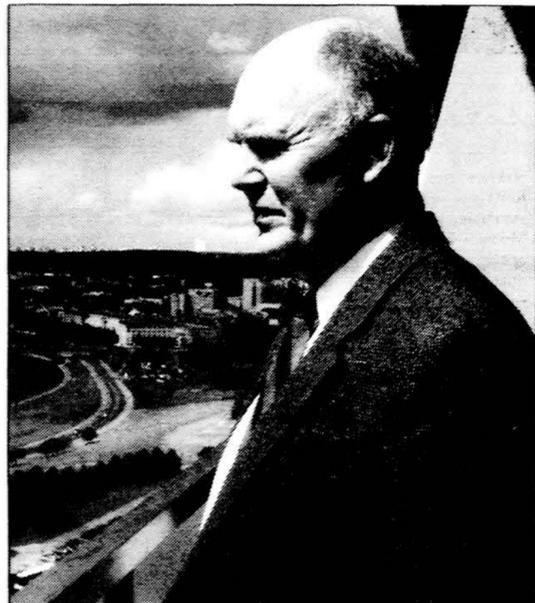
ratūros supratime atsirastų di- džiulės spragos. Pernai, pavyz- džiui, išleidome Australijoje gy- venusio rašytojo Vytauto Jana- viciaus raštus. Tikrai geras ra- šytojas, visiškai pagrįstai, ma- no supratimu, jis gretinamas su Antanu Škėma. Bet apie jį žinių nedaug. Nelabai ką sa- kanti pavadė. Ir ta knyga tik- rai perkama prastai. Tai ar rei- kia knygas leisti, ar nereikia? Mes manome, kad reikia. Jos turi būti, ir kaip literatūros faktas, priinamas, suprantamas tiems, kas žino, kas tai yra, ir kaip bibliografinis fak- tas, ir kaip mūsų kultūros žemėlapyje privaloma sudėtinė dalis. Leidėjams, žinoma, tokie atvejai yra labai sunkūs. Jie „muša“ leidyklai per kišenę. Be to, tokias knygas parengti yra gana sunku. Reikalauja tam tikrų specialistų darbo. Ir ko- kių nors kūrinių paieškų, jų autentiškumo tikrinimo bei ki- tų panašių dalykų. Tokių dar- bų, kiek jau mūsų pinigine paneša, mes visgi prisimam ir stengiamės padaryti. Joks ka- pitalistas čia mūsų nesuprastų. Ką šie mano pasakyti žodžiai reiškia mūsų visuomenėje? Tai turbūt kultūros lauke jie ką nors reiškia, bet toliau jau šitų žodžių supratimo tikėtis yra la- bai sunku. Jeigu neperkama ir nepopuliari, tai nereikia, kad tai prasta knyga.

Regis, 1993 m. Rašytojų sąjungos leidykla iš tada sušlubavusios „Vagos“ sėk- mingai perėmė PK (pirmųjų knygų) serijos leidybą ir ją tęsia ligi šiolei. Ar pateisinami lūkesčiai?

Be abejo, kad taip. Ačiū Dievui, kad yra Kultūros mi- nisterijos pinigine talka šitam pasirūpinimui jaunais rašyto- jais. Mes patenkinti, kad galim šitų pirmųjų knygų seriją leisti. Kasmet sudaroma vertinimo komisija, suplaukia tie rank- raščiai. Poezijos rankraščių pa- prastai susikaupia daugiau, ke- liolika, proza – kiek mažiau (nežinau, kodėl taip yra). Gali- ma išleisti vieną poezijos, vieną prozos knygą, ir mes mielai tą darom. Praėjusiais metais pa- keičėm šitų knygų formatą, kad nebūtų perdoto debutanto ženklų. Kas mums jau atrodo perspektyvu, tai į tokius au- torius įsikimbam, ir jie gražiai auga. Sakykim, toje pirmųjų knygų serijoje debiutavo Laura Sintija Černiauskaitė. Dabar mes galime kalbėti apie ją kaip apie vieną įdomiausių rašytojų, nesvarbu, su koku amžiaus ko- legų kūryba ją galėtume greti- ti. Tai čia tik vienas pavyzdys. Būna tokių atvejų, kada ta de- biutuojanti knyga tartum atsit- toja šalia tos serijos. Tai, pa- vyzdžiui, Vaidos Blazytės ro- manas *Geltona pieva*, abiturien- tės parašytas kūrinys, kurį mes išleidome ne serijoje, o atskira knyga. Ir jį sėkmingai gyvena savo gyvenimą, verčiama į lenkų kalbą, bus leidžiama ten. Tai tos pažintys su jaunimu, vien dėl to, kad yra šita serija, labai šviesios ir svarbios.

Mandig reikia ką nors pasakyti apie leidyklos žmo- nes, ir kurių pavardes, kny- gos metrikeje skaitytojais daž- nai net neatkreipia dėmesio, ar kurių pavardės niekada ir neišrašomos.

Man būtų svarbu štai ką pasakyti. Kad mums reikia tu- kiesi parduoti, taigi tokių gali- ma būtų neleisti. Bet tada lite-

Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vadovas Valentinas Sventickas. Ričardo Šileikos nuotrauka.

mes ją turime. Dėl ko jinai rei- kalinga? Eilinis darbo srautas kokių nors ypatingų reikala- vimą žmonėms ir neragintų kelti. Bet gerų profesionalų reikia tais atvejais, kada mes susitinkam su reikalu padaryti ką nors greitai ir gerai. Tokių atvejų būna, ir mes turim būti tam pasiruošę. Atsimenu tą me- tą, kai leidom Juditos Vaičiū- naitės knygą *Debesų arka*. Judi- ta jau buvo tada, aiškiai ma- tēm, mirtinas ligonis. Ir jinai ateina su naujos eileraščių kny- gos rankraščiu. Žiūri į žmogų, kurio gyvenimas baigiasi, ir galvoji, ar įmanoma jam pada- ryti dar ką nors gera. Tada aš pasiūliau bendradarbius ir sakau: štai rankraštis, ar galim mes padaryti knygą per gerą darbo savaitę? Ir mes tą pa- darėm. Nuo rankraščio iki tiražo pagaminimo – darbo savaitė. Tai va tokiems dalykams, kai kuriems užsakymams tu- rime būt pasirėngę. Arba – pra-ėjusių metų pabaigoje irgi gana dideliu greičiu ir žinodami dėl ko darėm monsijoro Kazimie- ro Vasiliausko laiško tikrai reikia. Dažniausiai renkamės ne atsiktines vietas, tai pa- virstai vieno ar kito rašytojo gimtinė, ar aktyvesnė kurio nors regiono biblioteka, kuri la- bai nori prisitaikyti konkretų autorių. Tai irgi specialus dar- bas, kad pasivažinėjimas ne- būtų tuščias, kad pavyktų net ką parduoti ir, kaip sakiau, kartu patirti, ar čia ta knyga, kurią reikėjo leisti.Žinia, kad Lietuvos ra- šytojų sąjungos leidykla at- virai bendrauja su išvei- ja. Netgi pati pirmoji 1990-aisiais išleista jūsų knyga buvo Antano Škėmos romanas *Balta drobulė*. Prašau, tarkit paką ir ko- mentarų.Svetur gyvenantiems mūsų rašytojų knygų esame išleide bemaž keturiasdešimt. Pirmiau- sia paminėčiau tikrai gražų pernykštį įvykį. Tai Jurgio Jan- kaus romano *Pušis* išleidimas. Tenai gyvenantiems kolegoms buvo žinia, kad Jurgis Jankus visą gyvenimą rašė tokį ro- maną. Todėl po rašytojo mir- ties, Lietuvių rašytojų draugi- joje atsirado sumanymas su- rinkti aukų iš privačių žmonių tam romanui išleisti. Ir jie tai padarė, dar prisidėjo ten vei- kiantis Lietuvių fondas, ir mes padarėm darbą, išėjo romanas.Mums irgi smagu, kad tos knygos, kurias išleidžiame Lie- tuvoje, ten sulaukia dėmesio. Paskutinė smagi žinia yra, kad mūsų išleista Stasio Džiugo knyga vaikams *Kiškis neša do- vanų* laimėjo Lietuvių rašytojų draugijos premiją. Į tai, kas Lietuvoje išleidžiama, jie žiūri. Kodėl savo knygas nori išleisti Lietuvoje? Neabejotinai yra su- pratimas, kad didžioji skaity- tojų dalis jau yra čia, o ne ten.

Nukelta į 4 psl.

Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos kolektyvas prie Lietuvos rašytojų sąjungos buveinės. Ričardo Šileikos nuotrauka.

„Tavo rankose“ LMA „Dainavos“ koncertas

JOLANTA BANIENĖ

Kiekvienas save ir tėvynę gerbiantis žmogus žino, jog laisvė — kiekvienos tautos kultūros esmė. Deja, laisvė neduodama tam, kuris jos tik prašo: laisvė — ne dievų dovana. Ji — tautos kudiškis, gimės kovos įkarštyje, kančiose. Ji — aplaistyta krauju...

Ir mes, lietuviai, ne kartą gynėme savo tėvynę, kovojome už savo ir vaikų laisvę bei nepriklausomybę, visa tauta meldėme Dievo pagalbos sunkiose kovose, apraudojome žuvusiuosius brolius ir seseris... Visais šiais nepamirštamais istoriniais momentais mums stiprybę teikė daina — neatsiejama mūsų gyvenimo ir kultūros dalis.

Lietuvių meno ansamblio „Dainava“, tęsdamas tautos ir kolektyvo tradicijas, sausio 16-ąją chorinio meno gerbėjų poezijos ir muzikos sparnais pakvietė dar kartą sugrįžti į istorinius 2001-ųjų sausio 13-osios įvykių ir prisiminti bei pagerbti kritusius už Lietuvos laisvę, o taip pat Amžinybės iškeliauviusius „Dainavos“ ansamblio narius. Muzika tapo tarytum tarpininke tarp materialaus ir dvasinio pasaulio, tarp esančių Čia ir Ten...

Tą sekmadienio popietę dainaviečių atliekami religinės muzikos kuriniai skambėjo, kaip visų susirinkusių bendra malda už tėvynę, tautos didvyrius. Įvairiomis meilės, mirties, tikėjimo vizijomis ir pavidalais nuskambėjo šio dvasingo renginio leitmotyvas — Sviesa.

Dar labiau šį įvaizdį sustiprino aktorės Audrės Budrytės-Nakienės skaitomos Evangelijos pagal Matą ištraukos, lietuvių poetų — Bernardo Brazdžionio, Birutės Marcinke-

viciūtės, Kazio Braduno, Laurios Rukšėnaitės eilės. Poezija ir muzika tarsi papildė viena kitą.

Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje, Čikagoje, nuaidėjęs koncerto pradžia skelbiantiems varpo dūžiams, aktorė prabyla eilėmis apie tėvynę, tikėjimą. Tai — renginio poetinė interliudija.

Tėvynės meilės temą toliau plėtoja choras — iš aukštai, pritariant vargonams (vargonininkas muz. Ricardas Sokas), tyliai atplevena kompozitoriaus Jono Dambrausko „Maldos už tėvynę“ jausminga ir darniai atliekama melodija.

Toliau skamba kompozitoriaus Vlodo Jakubėno (žodžiai Bernardo Brazdžionio) „De Profundis“ — „Iš gilumos“. Po didingos vargonų įžangos, į galingą garsų okeaną susilieja vargonų ir choro balsai. Nuo pat pirmųjų kurinio taktų tarp choro ir vargonininko prasideda gražus muzikinis dialogas — tai Ricardo Soko ir dainaviečių bendradarbiavimo rezultatas — ryškiai skirtingose choro balsų grupėse pravedama pagrindinė kurinio tema. Spalvingai skamba nuotaikų ir dinaminiai kontrastai.

Koncertą tęsia muz. Ricardo Soko laisva improvizacija „Apmąstymai“. Tai paties autoriaus ir atlikėjo pasaulėjautos išraiška, muzikinių vaizdinių fragmentų atspindys, pasiekta garsų sintezės tembrų žaismu. Sintezatorių pagalba sukurti akustiniai efektai — naujas erdvumo pojūtis.

Kol choras pereina prie alto-riaus, mes — koncerto klausytojai — drauge su aktore Audre Budryte-Nakienė, paklaidžiojame mūsų senelių ir protėvių istoriniais kovų takais, prisimename kruvinąją Sausio 13-ąją. Kovotojams už tėvynės

laisvę dainaviečiai dedikuoja tris *a capella* atliekamus kurinius: Daniel E. Gawthrop „Veski į dangų“ (Dariaus Polikaitis lietuviškas vertimas), Vlodo Jakubėno (B. Brazdžionio žodžiai) „Tremtinių ir išvežtųjų giesmė“ bei Vaclavo Augustino (Vlodo Brazdžionio žodžiai) „Tėvyne mūsų“ (Pater noster). V. Augustino kurinys ypač išsiskyrė optimizmu, pakiliu jausmingumu, tėvynės meilės lyrika. Apskritai, šių trijų kurinių atlikimas dar kartą pademonstravo geres choro vokalinius igudžius, muzikalumą, susiklausymą, jautrų dainininkų atsaką į kiekvieną dirigento mosto niuansą.

Koncerto pabaigai, po įtikinamai aktorės paskelbto Gėrio ir Sviesos triumfo, išgirdome šiuolaikinio amerikiečių kompozitoriaus Morten Lauridsen penkių dalių meditaciją mišriam chorui ir orkestrui „Luz Aeterna“ (Amžinoji šviesa). Jau pirmoje dalyje — „Introitus“ — pasigirsta darnus orkestro ir choro dialogas. Nuskambėjusi

Aktorė Audrė Budrytė-Nakienė, atliko dalį programos „Dainavos“ ansamblio koncerte sausio 16-ąją švč. M. Marijos Gimimo bažnyčioje.

„Dainavos“ ansamblio dirigentas ir vadovas muz. Darius Polikaitis (kairėje) su svečiu iš Lietuvos, atvykusių pavišėti į gimtąją Čikagą, kun. dr. Arvydu P. Žygu po koncerto sausio 16 d. Donato Soko nuotrauka.

Muz. Ricardas Sokas.

Donato Soko nuotr.

Lietuvių meno ansamblio „Dainava“ švč. M. Marijos Gimimo parapijos bažnyčioje koncerto metu. Diriguoja muz. Darius Polikaitis.

Valentinas Sventickas:

leidyklai reikia profesionalų

Atkelta iš 3 psl.

O ten irgi vis išleidžiama lietuvių autorių knygų. Ir labai gerai, kad jos tenai išleidžiamos, bet dažnu atveju ten ir lieka.

Norėčiau priminti svarbią, kad ir senokai išleistą mūsų knygą *Egzodo rašytojai. Autobiografijos*. Knygos užuomazga prasidėjo nuo tuomet ėjusio periodinio leidinio *Knygnešys*, kuris spausdino tas autobiografijas. Tai šios knygos pats buvimas tais metais, pasirodo, buvo labai svarbus. Tapo pagrindiniu biografinių ir žinių šaltiniu. Jeigu ieškotume išėivijos rašytojų bibliografinių žinių, tai iki 1994 metų jos yra tikriausias šioje knygoje, nes viskas tikrintasi su autoriais. Matyt gerai matomas faktas, kad mes esame išleidę dvi Bernardo Brazdžionio knygas ir albumą *Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą*. Toks ypatingas puslapis būtų Vyt. Bakaitis darbas. Jisai išvertęs daug įvairių lietuvių poetų eilėraščių. Su juo bendradarbiaudami išleidome knygą lietuviškai ir angliškai. Ji vadinasi *Gyvas atodūsis*. Ir pats Bakaitis nenorėtų vadinti tai lietuvių poezijos antologija, nes tai tokia asmeniškia antologija, jo požiūris į lietuvių poeziją. Ką jis norėjo išverst arba tai, ką pavyko

išverst. Tai tokios pastangos su ten gyvenančių žmogų bendraudant paskleisti mūsų literatūros balsą ir platesniam pasauliui.

— Ką Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiasis redaktorius (nuo 1991 m.) pasakytų Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiajam redaktoriui?

— Pasakytiau, kad jam, vargšui, reikia daryt labai daug įvairių dalykų. Pirmiausia jam reikia — šiaip ar taip, juk vyriausiasis redaktorius — prisiminti atsakomybę, ką leisti, ko neleisti. Žinoma, aš su savo dviem bendradarbiais redaktoriais mielai šita atsakomybe dalinuosi. Tarkim, dėl vertimų daugiausia galvoja Saulius Rūpeika, tai ir kuriu tokią situaciją, kad tu labiau ir galvok.

Nes mes ir atlyginimus galime gauti tik iš to, kokį pinigėlių surinkom pardavę knygas. Šitas kapitalistinis mechanizmas turi veikti kiekvieną iš mūsų. Ir turėtų paveikti knygų atranką. Toliau šitas vyriausiasis redaktorius ne taip jau retai ir pats redaguoja lietuvių poezijos knygas. Toliau — jam tenka karčiai užsiiminti ir tokiais vadybiniais dalykais, tarkim, paramos paieška vienai ar kitai knygai išleisti. Ačiū Dievui,

pagrindinė recitatyvinė tema „Requiem aeternam“, toliau ji vystoma kanono būdu tarp vyrų ir moterų balsų grupių. Slogia nuotaiką paryškina šiuolaikinė harmonija, chromatizmai ir alterracijos, sudėtinga metroritmika.

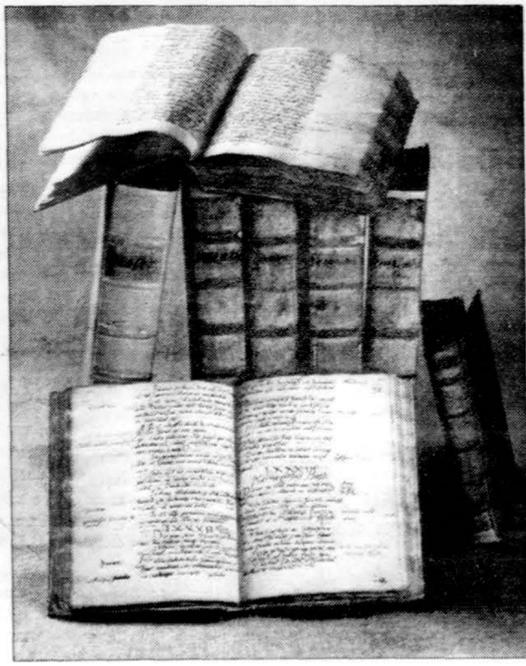
Antroje dalyje „In Te, Domine, Speran“ išlieka dvasinė rimitis ir susikaupimas. Partitūroje nemažai intonacinių sunkumų, sudarančių disonansinių sąsąskambių, girdimos senovinės — fryginė ir lydinė — dermės.

Šiek tiek šviesesnė trečioji dalis, kurią choras atlieka be orkestro palydos. Šioje meditacijoje — nemažai sekveninio vystymo elementų, dinaminis akcentų, tempų kaitos, o dalies pabaigoje skamba septynių balsų kadencija.

Vilties kibirkštėle sušvinta giedra ketvirtoji dalis „Veni Sancte Spiritus“. Vyrauja mažos, harmonijoje atsiranda daugiau konsonansinių sąsąskambių.

„Agnus Dei“ — viso kurinio centrinė kulminacija. Klausantis šios dalies atlikimo, impona-

kad yra Kultūros ministerijos parama nepelningoms knygoms išleisti, arba Kultūros ir sporto rėmimo fondo parama kai kuriems vertimams išleisti. Bet ne viską tie fondai ir tos programos paremia. O žinai, kad kūrinyje yra geras, tada, aha, ką čia dabar daryt, kur dar pasibelsti. Ir prasideda pastangos, kurios baigiasi kuo nors geru. Toliau — kiekvienas knygos makieta ateina ant mano stalo. Tai tada žiūriu, kaip tai atrodys, tinka ar netinka, kaip atrod patios knygos vaizdinė kultūra. Nes dar galima sustabdyti ar ką nors pakeisti. Toliau — tam redaktoriui tenka knygų sutiktuves arba kokie nors pokalbiai, kokį ir dabar rezgame. Kažkaip susiklostė, kad esu paverttas viešuoju leidyklos balsu, kalbantis, reklamuojantis, prašantis ir atstovaujantis viešajame gyvenime. Nes leidyklos direktorei Giedrei Šorienei tą daryti kažkaip nepatinka. Tai norom nenorom ne vienu atveju tą tenka daryti ir man, ir mano kolegoms.

Atlikę tūkstančius koncertų

Atkelta iš 2 psl.

Tennstedt, George Szell, Erich Lensdorf, Leonard Bernstein, Zubin Mehta, Kurt Masur, o dabar — Lorin Maazel.

Laikui bėgant, NY Philharmonic orkestro koncertai buvo girdimi radijo laidose, o vėliau ir TV ekrane. 1922 m. tik per vietinę, New York ir jo apylinkėse pasigirdusią radijo laidą (Live, o nuo 1930 m. ta laidą galėjo džiaugtis jau ir nuo rytinio iki vakarinio JAV pakraščio muzikos „sirgaliai“.

NY Philharmonic, vadovaujant L. Bernstein, net 20 metų reikėsi TV tinkle su jaunimui skirta programa — „Jung People's Concerts“. Nuo 1976 m. beveik kasmet PBS TV kanale „Live From Lincoln Center“ matomi koncertai buvo apdovantoti „Emmy Award“.

Pradedant 1917 metais, NY Philharmonic yra įreikordavęs per 2,000 albumų. Dabar rin-

koje galime rasti daugiau kaip 500 įrašų.

Nuo 2002 m. rudens orkestro vadovybę iš Kurt Masur perėmė Lorin Maazel. L. Maazel yra ne tik dirigentas, bet ir kompozitorius. Jo 1984 m. sukurto operos pasaulinė premjera įvyks Londone, Royal Opera teatre, Covent Garden, 2005 m. gegužės 3 d. Tais patiais metais L. Maazel švęs savo 75-tą gimtadienį. Ta proga NY Philharmonic orkestras atliks penkias jo sukurta kompozicijas.

Sukaktuvinio, NY Philharmonic 14-os tūkstančių skaičiui pažymėto, koncerto metu buvo išgirsta Mozart simfonija Nr. 31 „Paris“, to paties kompozitoriaus detalė iš operos „La clemenza di Tito“, Britten dramatinė kantata „Phaedra“ ir Haydn simfonija Nr. 103 „Drumroll“. Solistė — mezzosopranas Lorraine Hunt-Lieberman, dirigavo — Sir Colin Davis.